

Sluzba Liturgiczna

Liturgia Sacra 3(1997), nr 1, s. 91-103

KS. PIOTR KULBACKI

POSŁUGI LITURGICZNE W ŚWIADOMOŚCI ŁÓDZKICH LICEALISTÓW

Nauka *Konstytucji o liturgii świętej* o uznaniu liturgicznej funkcji wszystkich wiernych dokonała swoistego "przewrotu kopernikańskiego" stwierdzając, że "czynności liturgiczne należą do całego Ciała Kościoła" (KL 26), a nie tylko do uprawnionego kleru i ewentualnie przez niego delegowanych osób, jak jeszcze ujmowała wydana kilka lat przed Soborem instrukcja liturgiczna¹. Najpełniej myśl tę wyraził *Katechizm Kościoła Katolickiego* wskazując na całą wspólnotę jako podmiot celebracji liturgicznej (KKK 1140). Upodmiotowienie w liturgii wszystkich wiernych jest związane z zachętą Soboru, aby "do rozkwitu doprowadzić poczucie wspólnoty parafialnej, zwłaszcza w zbiorowym odprawianiu niedzielnych Mszy św." (KL 42).

Po upływie ponad trzydziestu lat od przyjęcia przez *Vaticanum II* konstytucji *Sacrosanctum Concilium* należałoby zatem zweryfikować stopień interioryzacji posoborowego nauczania Kościoła w odniesieniu do Eucharystii oraz przyjrzeć się, w jakim stopniu liturgia, po wydaniu już wszystkich odnowionych ksiąg i po wielu latach wdrażania jej nowego kształtu, implikuje dzisiejszą praktykę pastoralną w parafiach. Jest to szczególnie interesujące biorąc pod

¹ F. Blachnicki, *Kościół jako wspólnota*, Lublin 1994, s. 161; zob. *De musica sacra et sacra Liturgia*. Instrukcja Kongregacji Obrzędów (3 IX 1958), AAS 50(1958), s. 601-663.

uwagę pokolenie, które urodziło się dziesięć lat po Soborze, a które bezpośrednio decydować będzie o obliczu Kościoła początków trzeciego tysiąclecia.

1. Współczesna rola posług liturgicznych

Liturgia będąc najwyższym wyrazem życia w Kościele, podąża za jego rozwojem i wywiera na życie Kościoła rzeczywisty wpływ² Zgromadzenie liturgiczne ujawnia hierarchiczno-wspólnotową strukturę Kościoła, zaś sprawowanie różnych funkcji liturgicznych realizuje wykonywanie Chrystusowego kapłaństwa³ *Konstytucja o liturgii świętej* przeniknięta jest duchem personalizmu i wspólnoty. Stale uwypuklany jest w niej charakter osobowy, czyli wymóg świadomego i zaangażowanego oraz społecznego uczestnictwa w Zgromadzeniu Eucharystycznym⁴. *"Dla osiągnięcia tej pełni skuteczności wierni mają przystępować do liturgii z należyтым usposobieniem duszy, myśli swoje uzgodnić ze słowami i tak współpracować z łaską niebieską, aby nie otrzymywali jej na darmo. Dlatego duszpasterze powinni czuwać, aby czynności liturgiczne odprawiano nie tylko ważnie i godziwie, lecz także, aby wierni uczestniczyli w nich świadomie, czynnie i owocnie"* (KL 11). Owocność bowiem liturgii zależy od uczestnictwa osobowego, w sposób świadomy, wolny i czynny, a nie bierny, zakładający magiczne działanie sakramentów⁵ Dlatego każdy z uczestników liturgii, zgodnie z pouczeniami zawartymi w *Ogólnym Wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego*, ma nie tylko prawo, ale i obowiązek wnieść swój wkład w sprawowanie liturgii, *"w zależności od stopnia święceń i od spełnianej funkcji. Wszyscy zatem, tak służy liturgii, jak wierni, pełniąc swoje funkcje, mają czynić tylko to wszystko, co do nich należy, aby w ten sposób w samym porządku akcji liturgicznej ukazywał się Kościół ze swoją strukturą różnych święceń i posług"* (OWMR 58). Zawarty jest tu postulat takiego sprawowania liturgii, by w swej strukturze ukazywał obraz Kościoła Mistycznego Ciała Chrystusa będącego wspólnotą służb i charyzmatów (KK 4). Nadto Kościół będąc *"w Chrystusie niejako sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego"* (KK 1) ukazuje swą żywotność, gdy liturgia jest sprawowana w sposób dynamiczny, uaktywniająca wszystkich uczestników zgromadzenia liturgicznego.

Dlatego też *Konstytucja o liturgii świętej* (por. KL 7, 10, 14, 21) wielokrotnie wskazuje na konieczność aktywnego zaangażowania się wiernych, zarówno wewnętrznego, jak i zewnętrznego we właściwe im funkcje liturgiczne i podejmowane odpowiednio do zasad liturgicznych.

² A. Luneau, M. Bobichon, *Kościół Ludem Bożym*, Warszawa 1980, s. 155.

³ B. Nadolski, *Liturgika*, t. I., *Liturgika fundamentalna*, Poznań 1989, s. 96.

⁴ Blachnicki, *Kościół jako wspólnota*, s. 151.

⁵ Tamże; a także KL 48.

Dlatego powyższe analizy prowadzą do wniosku, iż konieczne jest w praktyce pastoralnej przygotowanie jak najbardziej staranne akcji liturgicznej. Nie może ona być tylko dekoracją, piękną celebracją do niczego nie zobowiązującą, która wreszcie znudzi uczestników⁶ Dlatego kształtowanie świadomości Kościoła według wizji liturgii zawartej w *Katechizmie* akcentującej w celebracji "podmiotowość całej wspólnoty" (KKK 1140) rodzi dwa postulaty dotyczące Eucharystii niedzielnej⁷:

1. Musi być ona naprawdę przygotowana, jak każde zbiorowe działanie. Zadanie to dotyczy zespołów, których skład nie ogranicza się do posługi z racji pełnionego urzędu.

2. Eucharystia ma być sprawowana przez Kościół jako całość pod przewodnictwem prezbitera, jednak domaga się obecności wielu, obecności aktywnej wewnątrz i zewnątrz, respektując rozmaite charyzmaty i posługi, oczywiście na czele z łaską przewodniczenia pasterskiego (por. KL 10; KKK 1140).

2. Posługi liturgiczne podejmowane przez uczestników Mszy świętej

Uczestnictwo wiernych w liturgii osadzone jest zarówno w samej naturze liturgii, jak i w skutkach sakramentu chrztu św.⁸ Zgromadzenie liturgiczne tworzą ochrzczeni, zebrani na określonym miejscu w odpowiedzi na Boże wezwanie skierowane do nich przez hierarchię celem dokonania czynności liturgicznych. Takie zgromadzenie posiada swoją wewnętrzną strukturę. "Czynności liturgiczne należą do całego Ciała Kościoła, uwidaczniają je i na nie oddziałują. Poszczególnych natomiast jego członków dosięgają w różny sposób, zależnie od stopnia święceń, urzędów i czynnego udziału" (KL 26). W zgromadzeniu liturgicznym poszczególni jego członkowie wykonują tylko to, co jest dla nich właściwe. Źródłem uprawnień do podejmowania czynności liturgicznych jest przyjęcie sakramentu (chrzest, bierzmowanie, poszczególne stopnie prezbiteratu) lub też zlecenie przez Kościół posługi liturgicznej⁹ Ze swej natury funkcje liturgiczne są czynnościami społecznymi należącymi do całego Kościoła. Podział funkcji liturgicznych w Zgromadzeniu Eucharystycznym, będąc wyrazem woli Chrystusa, jest odzwierciedleniem Bosko-ludzkiej i hierarchiczno-charyzmatycznej struktury Kościoła - Mistycznego Ciała Chrystusa¹⁰

⁶ M. Nowak, *Życ Mszą świętą*, Warszawa 1986, s. 8.

⁷ M. Pisarzak, *Udział wiernych w przygotowaniu i sprawowaniu niedzielnej Eucharystii*, RBL 47(1994), s. 205.

⁸ B. Margański, *Uczestnictwo wiernych w liturgii Kościoła w duchu konstytucji "Sacrosanctum concilium"*, w: *Euntes docete*, red. S. Koperek, Kraków 1993, s. 92.

⁹ W. Głowa, *Posługi i funkcje w zgromadzeniu liturgicznym*, w: *Mszał księgą życia chrześcijańskiego*, red. B. Nadolski, Poznań 1989, s. 313.

¹⁰ K. Borowczyk, W. Głowa, *Funkcja liturgiczna*, EK, t. 5, k. 777.

Za budowanie Kościoła odpowiedzialni są wszyscy ochrzczeni. Jednak szczególna odpowiedzialność ciąży tu na tych, którzy przyjęli sakrament bierzmowania. Zakładając, że są nimi ludzie dojrzały w wierze oraz podejmujący równocześnie różne posługi, trzeba stwierdzić, że wtedy realizuje się przez nich pełniej zasada *lex orandi - lex credendi*. W ten sposób, poprzez różne posługi liturgiczne, realizują misję przekazywania wiary związaną z bierzmowaniem¹¹. Podstawowe spojrzenie na czynności posługujących przy ołtarzu winno mieć charakter eklezjologiczny. Stojący bowiem obok kapłana służy ołtarza zanim jeszcze wykonają jakąkolwiek czynność już swą obecnością objawiają Kościół, ukazują jego naturę i bogactwo duchowe wszystkim uczestnikom zgromadzenia liturgicznego¹². Stąd rodzące się stale postulaty, aby zewnętrzna oprawa liturgii stawała się coraz bardziej czytelnym znakiem owej tajemnicy, poczynając od wyglądu kościoła i ołtarza, od szat i naczyń liturgicznych, poprzez gest i postawy zgromadzonych wiernych, a kończąc na różnorodności posług, mających duże znaczenie w przeżywaniu samego misterium wspólnoty Ciała Chrystusowego¹³. Większa ilość posługujących nie jest obca duchowi liturgii, przeciwnie, tylko przy dużej ilości właściwie uporządkowanej można ukazać różnorodność posług, przez co zgromadzenie liturgiczne staje się czytelniejszym znakiem Kościoła¹⁴.

W posoborowych dokumentach dotyczących liturgii, czy to wprost czy ubocznie, znajdziemy wiele zachęt do wprowadzania świeckich w różne posługi liturgiczne. Tam też pojawiają się stosowne ostrzeżenia przed nadużyciami¹⁵.

Należy zwrócić uwagę na rozróżnienie terminologiczne pojawiające się w najnowszych dokumentach Kościoła, precyzujące czym jest posługa - *ministerium*, a czym funkcja - *munus*¹⁶. Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego z roku 1984 skodyfikował posoborowe prawodawstwo kościelne w omawianej kwestii w kanonie 230. Kanon ten określa mianem posługi (*ministerium*) rzeczywistość odnoszącą się do osoby, jej powołania i miejsca na stałe we wspólnocie. Natomiast do funkcji (*munus*) liturgicznej świecki jest wyznaczany na określony czas. Zgodnie z kan. 230 § 3 do spełnienia funkcji (*munus*) nie wymagających

¹¹ J. Nowak, Bierzmowany apostołem poprzez pełne uczestnictwo w liturgii, *Comp* 12(1992), z. 2, s. 108.

¹² S. Szczepaniec, *Ceremoniał posług liturgicznych*, Kraków 1987, s. 10.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże, s. 11.

¹⁵ *Doctrina et exemplo*. Instrukcja Kongregacji dla seminariów i uniwersytetów o liturgicznym wychowaniu alumnów (25 XII 1965), PPK I 1348-1420; *Musicam sacram*. Instrukcja Kongregacji Obrzędów o muzyce w świętej liturgii (5 III 1967), AAS 59(1967) s. 300-320; PPK I 1226-1299, n. 13; *Eucharisticum mysterium*. Instrukcja Kongregacji Obrzędów o kulcie tajemnicy eucharystycznej (25 V 1967), AAS 59(1967), s. 539-573; PPK I 1068-1225, n. 3d; zob. też: W. Głowa, *Posługi i funkcje*, s. 313-314.

¹⁶ S. Szczepaniec, *Rola i znaczenie posług liturgicznych w budowaniu Kościoła*, w: *Ewangelizacja i Eucharystia*, Katowice 1992, s. 340.

święceń może być poproszony każdy ochrzczony (OWMR 70), zaś do posługi (*ministerium*) powoływani są tylko niektórzy. Kanon ten precyzuje terminologię kodeksową wytycznych zawartych w *Ogólnym Wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego* (nr 65-66, 70)¹⁷

Jeśli przyrzeć się strukturze posług wymienianych przez *Ogólne Wprowadzenie*, to wyróżnia ono wśród posług te, które są wykonywane przez przedstawicieli hierarchii - biskupa, prezbitera i diakona. Rola tych posług, najważniejszych w sprawowaniu Mszy św., wynika ze święceń (OWMR 59-61). "*Każdym prawowitym odprawianiem Eucharystii kieruje biskup bądź osobiście, bądź przez swych pomocników, kapłanów*" (OWMR 59; por. KK 26, 28; KL 42).

Inne posługi nie są związane ze święceniami (OWMR 65-70). Należą do nich posługi spełniane w obrębie prezbiterium: akolity, lektora, psalmisty, nadzwyczajnego szafarza Komunii św., ministrantów przeznaczonych do noszenia mszału, krzyża, świec, chleba, wina, wody i kadzielnicy. Do drugiej grupy posług nie związanych ze święceniami należy zaliczyć posługi spełniane poza prezbiterium: posługa komentatora, porządku (ładu), zbierania ofiar. Dodac jeszcze należy do obu grup posługę ceremoniarza, troszczącego się o należyłą organizację świętych czynności i wykonywanie ich przez służbę liturgiczną w sposób godny, w należyтым porządku i pobożnie.

Należy zauważyć, że część owych posług występowała w formie szczątkowej w postaci tzw. święceń niższych (np. ostiariat), zniesionych przez Pawła VI w motu proprio *Ministeria quaedam* z 15 VIII 1972 roku¹⁸ Dokument ten likwidując święcenia niższe, wprowadził na ich miejsce dwa urzędy (posługi - *ministerium*): lektorat i akolitat. Jakkolwiek poza seminarzystami nie ustanawia się nikogo w Polsce do tych posług, to stanowią one odniesienie dla pełniących analogiczną funkcję w liturgii¹⁹ Obie te posługi mają charakter posług osób świeckich. Przekazywane są wyłącznie mężczyznom, przy czym ich kompetencje nie ograniczają się wyłącznie do ram liturgii, choć są w ścisłej relacji z celebrowaniem, a udzielanie ich nosi charakter liturgiczno-kanoniczny²⁰

Zgodnie z zaleceniami *Ogólnego Wprowadzenia*, choć stała posługa lektora dotyczy mężczyzn, to bez formalnego ustanowienia funkcję tę może pełnić również kobieta według zasad określonych przez Konferencję Episkopatu. W Polsce Konferencja Episkopatu postanowiła, że w wypadkach szcze-

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Paweł VI, *Ministeria quaedam*. Motu proprio (15 VIII 1972), AAS 64(1972), s. 529-534, PPK V 9333-9359.

¹⁹ Tamże, PPK V 9346.

²⁰ J. Manzanares, *Posługiwanie osób świeckich w Kościele posoborowym*, "Communio" 7(1987), z. 3, s. 98.

*gólnych funkcję lektora i psalmisty może pełnić kobieta, wykonując czytania i śpiewy z miejsca głoszenia słowa Bożego*²¹

Określenie posługi akolity²² wiąże jego zadanie zasadniczo tylko ze sprawowaniem Eucharystii. Może też zgodnie z postanowieniem kan. 910 § 2, udzielać Komunii św. jako szafarz nadzwyczajny. Warto tu zauważyć, że na podstawie instrukcji *Immensae caritatis*²³ z 29 stycznia 1973 r. oraz kan. 230 § 3 można wyznaczać czasowo świeckich szafarzy Komunii św. nie będących akolitami. Instrukcja podaje też kolejność wyznaczania osób do rozdawania Komunii św.²⁴ Specjalny ryt wyznaczania wskazuje, że nie jest to zwykła posługa faktyczna, jednak nie wiąże się z takimi wymaganiami jakie są stawiane lektorowi czy akolicie, nie jest to też posługa definitywna i niepowtarzalna²⁵ Ponieważ nadzwyczajny szafarz może nie być akolitą, nie musi być mężczyzną i dlatego można upoważniać do udzielania Komunii św. także kobiety. W Polsce nie wprowadzono stałego akolitu. Natomiast Konferencja Episkopatu Polski w dniu 2 maja 1990 r. postanowiła wprowadzić jedynie nadzwyczajnych szafarzy Komunii św. W archidiecezji łódzkiej, gdzie przeprowadzono niżej referowane badania jeszcze nie ustanowiono nadzwyczajnych szafarzy Komunii św. Natomiast postulat, by świeckich odpowiednio przygotowanych ustanawiać lektorami i akolitami zawiera dokument roboczy *II Polskiego Synodu Plenarnego* w projekcie dotyczącym prawa kanonicznego w Kościele partykularnym²⁶

Innych ministrantów w zgromadzeniu liturgicznym nie mających swych odpowiedników w stałych posługach wymienienia *Ogólne Wprowadzenie*. Nie są oni ustanawiani przez biskupa, lecz jest to zlecane przez rektora kościoła tym, których uzna za zdalnych do tej funkcji. Ze względu na racje duszpasterskie dokonuje się to często w ramach obrzędu wzorowanego na wprowadzaniu w posługę lektora czy akolity²⁷ Stanowi to niejako także apel o udzielanie posługi lektoratu czy akolitu na stałe²⁸

²¹ Instrukcja Episkopatu Polski dla duchowieństwa w związku z wydaniem nowego mszału ołtarzowego, nr 23, w: Dokumenty Duszpastersko-Liturgiczne Episkopatu Polski (1966-1993), oprac. C. Krakowiak, L. Adamowicz, Lublin 1994.

²² Paweł VI, Ministeria quedam, PPK V 9348.

²³ *Immensae caritatis*. Instrukcja Kongregacji Sakramentów na temat ułatwienia w niektórych wypadkach przyjmowania komunii sakramentalnej (29 I 1973), AAS 65(1973), s. 264-271; PPK VI 11257-11299.

²⁴ M. Pastuszka, Wierny świecki szafarzem Komunii św., CT 59(1989), z. 2, s. 63.

²⁵ Manzanares, art. cyt., s. 99-100.

²⁶ Prawo kanoniczne w Kościele partykularnym w: II Polski Synod Plenarny. Teksty robocze, Poznań-Warszawa 1991, s. 406.

²⁷ Por. Głowa, Posługi i funkcje, s. 325; zob. też: Służba Boża, oprac. W. Głowa, Lubaczów 1986, s. 781-785; Agenda liturgiczna diecezji opolskiej, Opole 1981, s. 370-378.

²⁸ J. Dyduch, Posługa lektora i akolity w świetle obowiązujących przepisów kościelnych, RBL 40(1987), s. 141.

Szczególnie podkreśla się funkcję liturgiczną śpiewaków lub chóru (OWMR 63). Zadaniem ich jest troska o to, aby wykonywać należycie przeznaczone dla nich części oraz aby wierni brali czynny udział w śpiewie. Powinien również być kantor albo dyrygent chóru (OWMR 64), którego zadaniem jest podtrzymywanie śpiewu całego ludu i kierowanie nim. Jest to posługa inna od posługi psalmisty (OWMR 67), którego zadaniem jest śpiewać lub recytować psalmy lub inne kantyki biblijne²⁹ Do tej kategorii posług należy również zaliczyć funkcję organisty.

Inne posługi pełnione w prezbiterium przez ministrantów, to: ceremoniarz, ministrant krzyża, ministrant księgi, ministrant światła, ministrant ołtarza, ministrant kadzidła (turyferariusz i nawikulariusz), ministrant wody, ministrant mitry i pastorału, choralista³⁰. Do nowo kreowanych posług liturgicznych spełnianych poza prezbiterium należy posługa komentatora, wprowadzona jeszcze przed reformą soborową przez instrukcję *De musica sacra et sacra Liturgia* (por. OWMR 68). Przez komentarz liturgiczny należy rozumieć objaśnienia i modlitewne zachęty podawane przez współuczestniczącego w liturgii komentatora celem ułatwienia wiernym świadomego, pobożnego i czynnego uczestnictwa w czynnościach liturgicznych. Gdy Msza św. była jeszcze sprawowana po łacinie komentator miał więcej zadań do spełnienia niż obecnie³¹ Należy jeszcze wymienić takie posługi pełnione poza prezbiterium, jak: służba ładu, służba darów, posługa procesyjna³². Na zakończenie należy stwierdzić za Franciszkiem Blachnickim, że *"Polska jest jedynym krajem w Europie, gdzie podjęto konsekwentną próbę zorganizowania liturgicznej służby dziewcząt"*³³ Podjętą one jednak inne funkcje liturgiczne, nie występując w roli "ministrantek".

Jak łatwo zauważyć, funkcje liturgiczne pełnione przez wiernych świeckich mogą w żywym organizmie Kościoła ulegać ewolucji. Być może w przyszłości zaistnieją nowe posługi liturgiczne aktualizujące potrzeby zgromadzenia³⁴

²⁹ Służba ołtarza. Schola, kantor i psalterzysta, Katowice 1982.

³⁰ Szczepaniec, Ceremoniał, s. 45-68.

³¹ Szczegółowo zagadnienia dotyczące posługi komentatora zob.: F. Blachnicki, Komentarz, w: Wprowadzenie do liturgii, red. F. Blachnicki, W. Schenk, R. Zielasko, Poznań 1967, s. 143-160; Szczepaniec, Ceremoniał, s. 77; H. Boliński, Tekst komentarza liturgicznego, HD 35(1966), s. 38-45.

³² Szczepaniec, Ceremoniał, s. 78-80; zob. też: tenże, Posługi liturgiczne w zgromadzeniu eucharystycznym, s. 539-540.

³³ Cyt. za: Szczepaniec, Ceremoniał, s. 225.

³⁴ Zob. Głowa, Posługi i funkcje, s. 330.

3. Aktywizacja młodzieży do posług liturgicznych

Po takim zarysowaniu obrazu zaangażowania wiernych świeckich w liturgii, których zadaniem jest "*uwidocznienie Ciała Kościoła i na nie oddziaływanie*" (por. KL 26), okazuje się, że posługi liturgiczne są niezwykle ważne w sprawowaniu Mszy św. Rodzi się pytanie: czy młodzież pokolenia urodzonego i formowanego w wiele lat po Soborze, pokolenia czasu po przełomie społecznym w 1989 roku, jest świadoma potrzeby animacji liturgicznej i jak ją rozumie? Dlatego tak ważne są badania dotyczące formacji eucharystycznej młodego pokolenia. Prowadzono je ostatnio wśród reprezentatywnej populacji łódzkich osiemnastolatków uczęszczających do liceów ogólnokształcących. Młodzież ankietowano w 1993 roku. Była to już młodzież, która od początku szkoły średniej miała katechezę w ramach nauczania szkolnego. Mimo relatywnie niskiego w stosunku do wskaźników ogólnopolskich poziomu religijności, jaki reprezentowali respondenci rekrutujący się tylko z wielkomiejskiego środowiska, wypowiedzi ich rzucają interesujące światło na udział w liturgii całego młodego pokolenia, coraz bardziej przecież poddawanego silnym procesom laicyzacyjnym.

W ramach szerszych badań nad formacją liturgiczną łódzkich licealistów zadano im m.in. następujące pytanie: *Liturgia mszalna zaleca niektórym osobom funkcje liturgiczne tzw. posługi. Jakie posługi mszalne są Ci znane ze Mszy św., np. z udziałem młodzieży?*

Okazuje się, że najwięcej licealistów - dwie na pięć spośród ankietowanych osób, dokładnie 39,6%, potrafiło wymienić jako znaną sobie posługę ministranta usługującego przy ołtarzu. Nieco częściej dziewczęta - 41,5% licealistek niż chłopcy - 35,7% postrzegają istnienie takiej posługi. Prawie co czwarty respondent - 23,0% ankietowanych zauważa istnienie posługi scholi. Ponieważ ze zrozumiałych względów najczęściej w parafiach tworzy się tzw. schole dziecięce czy młodzieżowe spośród dziewcząt, dlatego wśród ankietowanych znacznie częściej o takiej posłudze wspominają właśnie dziewczęta - 27,3%, niż chłopcy - 14,0% ankietowanych. Trzecią z kolei posługą często wymienianą przez ankietowaną młodzież jest posługa lektora. Tę posługę zna 22,0% ankietowanej młodzieży, choć dziewczęta częściej - 24,4%, niż chłopcy - 17,1% wymieniają ją jako znaną sobie.

Inne posługi są wymieniane już rzadziej. Służba daru jest wymieniana przez 8,9% ankietowanych, ale występuje tu znaczne zróżnicowanie znajomości tej posługi: wśród dziewcząt - 12,0%, zaś wśród chłopców zaledwie 2,3%. Wynika to prawdopodobnie z tej samej przyczyny, co w przypadku scholi skoro chłopcy są zaangażowani bezpośrednio przy ołtarzu - w praktyce do tej posługi proszone są często dziewczęta. Inne posługi wymieniane z tegoż powodu częściej przez młodzież żeńską niż męską to posługa zespołu muzycznego, bądź chóru - 7,4%, przy 8,0% wypowiedzi licealistek, zaś 6,2% licealistów;

psalterzysty - 5,7% (odpowiednio 6,9% dziewcząt i 3,1% chłopców); czytanie modlitwy wiernych - 5,0% (6,9% dziewcząt i 0,8% chłopców); komentatora - 2,2% (2,9% dziewcząt i 0,8% chłopców). Natomiast posługi częściej wymieniane przez chłopców stanowią posługi zbierania ofiar - 3,2% (w tym 2,9% dziewcząt i 3,9% chłopców); kantora - 2,0% (przy 1,8% dziewcząt i 2,3% chłopców) i ceremoniarza - 1,0% (przy 0,7% dziewcząt i 1,6% chłopców). Ponieważ grupa mniej znanych posług była stosunkowo rzadko wymieniana, należy przypuszczać, że wymieniali ją raczej ci, którzy kiedyś już spełniali taką funkcję w zgromadzeniu liturgicznym. Najczęściej są to osoby związane z grupą oazową w parafii. Wskazuje też na to struktura wypowiedzi zróżnicowana kątem płci.

Należałoby w tym momencie sprawdzić, czy młodzieży w ogóle odpowiada formuła odprawiania Mszy św. angażująca świeckich wiernych do pełnienia różnych posług liturgicznych. Dlatego zadano ankietowanym pytanie o preferencje sposobu odprawiania Mszy św.: Czy bardziej odpowiada mi Msza św., gdy wszystkie czynności liturgiczne wykonuje sam kapłan, czy też gdy wierni spełniają przewidziane dla nich posługi?

Odpowiedzi udzielone przez młodzież na to pytanie wskazują, że młodzież preferuje taką formę odprawiania Mszy św. w której wierni spełniają przewidziane dla nich posługi. Za takim sposobem sprawowania Najświętszej Ofiary opowiada się 63,4% respondentów, przy czym więcej licealistek 65,4%, niż licealistów - 58,9% chętniej uczestniczy we Mszy św. gdy świeccy pełnią przewidziane przepisami liturgicznymi posługi. Natomiast co czwarta ankietowana osoba nie aprobeuje form uczestnictwa we Mszy św. aktywizujących uczestników zgromadzenia liturgicznego. W badanej przez nas populacji 25,5% młodych ludzi woli, gdy Msza św. jest odprawiana tylko przy aktywnym udziale sprawującego ją kapłana. Z ankiety wynika jednak, że aż co trzeci chłopiec preferuje taką formę odprawiania liturgii mszalnej. Okazuje się bowiem, że 30,3% licealistów wybrało taką formę, w przeciwieństwie do 23,3% licealistek. Przy niezbyt wysokim wskaźniku umiejętności wymienienia posług liturgicznych sprawowanych przez świeckich we Mszy św., co zostało powyżej wykazane, nie powinien budzić zdziwienia fakt preferowania Mszy św. sprawowanej bez zespołu liturgicznego. Najprawdopodobniej badani bardzo często uczestniczą w tak właśnie sprawowanych obrzędach liturgicznych. Nie należy stąd wyciągać wniosku jakoby nie było zapotrzebowania na aktywizowanie ludzi świeckich do posług w liturgii. Wręcz odwrotnie, jest to sygnałem zbyt mało rozpowszechnionego wzorcowego sposobu odprawiania Mszy św. Należy sądzić, że akceptacja aktywizacji będzie zwiększać się wraz z jej powszechnym wprowadzaniem. Konsekwentnie zatem zapytano respondentów o ocenę takiej aktywizacji. Pytanie zadane młodzieży brzmiało: Czy obecność posług ludzi świeckich przyczynia się do zaktywizowania udziału całej wspólnoty we Mszy św.?

W opinii 50,7% badanych osiemnastolatków pełnienie posług liturgicznych przez ludzi świeckich na zgromadzeniach liturgicznych pozytywnie wpływa na czynne uczestnictwo wiernych w liturgii mszalnej. Dziewczęta częściej bowiem niż chłopcy, 53,5% na 45,0% ankietowanych, przychylają się do takiej opinii. Tylko 8,9% młodzieży wyraża opinię negatywną o aktywizacji wspólnoty przez posługi ludzi świeckich. Natomiast 38,4% ankietowanych nie potrafi określić wpływu owych posług na aktywizację zgromadzenia. Potwierdza to postawioną powyżej hipotezę o częstym udziale ankietowanych w mszach, w których nie są podejmowane posługi przez świeckich.

Pragnąc dokładniej zweryfikować te opinie młodzieży zadano respondentom pytanie o celowość podejmowania przez świeckich konkretnych posług liturgicznych. Pytanie brzmiało: Które z podanych posług uważasz za celowe we Mszy św.?

Ankietowana młodzież najczęściej wskazywała na celowość posług związanych z animacją muzyczną. Celowość tej posługi wskazywała ponad połowa respondentów - 52,2% młodzieży, przy czym znacznie częściej uważają ją za celową bardziej umuzykalnione w tym wieku dziewczęta - 57,1%, niż chłopcy - 41,9% licealistów. Posługa lektora jest uznawana za celową wżywaniu zgromadzenia liturgicznego przez 42,3% łódzkiej młodzieży, choć mniej są nią zainteresowane dziewczęta - 39,6%, niż chłopcy - 48,1% respondentów. Większe zainteresowanie posługą lektora wśród chłopców jest naturalnym skutkiem podejmowania tej posługi właśnie przez nich. Następnie młodzież wskazywała na celowość w czasie celebracji eucharystycznej posługi ministrantów usługujących celebransowi i wspólnocie. Afirmuje tę posługę 40,1% ankietowanych, choć w tym przypadku jest odwrotnie. To dziewczęta - 42,5% w większym stopniu postrzegajążywienie liturgii przy pełnieniu tej posługi w zgromadzeniu niż chłopcy - 34,9% osiemnastolatków, uważających widocznie zwyczajowo tę posługę za odpowiednią dla młodszych kolegów ze szkoły podstawowej³⁵

Kolejno młodzież wymieniała posługę *psalmisty* - 32,2% ankietowanych, oraz posługę *grupy muzycznej* wspomagającej organistę - 30,9% ankietowanych niezależnie od struktury płci respondentów. Należy tu zauważyć wysoką rangę posług związanych z animacją muzyczną (śpiew, akompaniament). Wydaje się być powszechnym oczekiwaniem wśród dzisiejszego pokolenia młodzieży nażywienie celebracji przez śpiew i muzykę. Widać to nie tylko w analizowanych w niniejszym artykule wypowiedziach młodzieży, ale i w innych jej postulatach. Podobne wnioski wypływają z badań prowadzonych wśród młodzieży w innych rejonach kraju³⁶ Nic więc dziwnego, że *Konstytucja o liturgii*

³⁵ Wprowadzenie w historyczny rozwój instytucji ministrantów i problemy ukierunkowania wychowania ministrantów omawia F. Blachnicki, *Ministranci*, w: *Wprowadzenie do liturgii*, s. 167-181.

³⁶ Por. Z. Janiec, *Formacja eucharystyczna młodzieży do czynnego udziału we Mszy świętej*

świętej przynagła, by "przywiązywać dużą wagę do teoretycznego i praktycznego wykształcenia muzycznego w seminariach, nowicjatach oraz domach studentów zakonników i zakonnice, a także w innych instytucjach i szkołach katolickich". Z drugiej strony, "muzycy zaś i śpiewacy, a zwłaszcza chłopcy, powinni także otrzymać rzetelne wykształcenie liturgiczne" (KL 115)³⁷

Nieco niższe wskaźniki akceptacji celowości otrzymała posługa odmawiania modlitwy wiernych przez przedstawicieli młodzieży. Tę posługę uważa za celową 22,5% młodzieży, z tym, że dziewczęta w 26,5%, zaś chłopcy w 14,0%. Tak wielkie zróżnicowanie afirmacji tej posługi ma swe źródło w faktycznym zaangażowaniu dziewcząt w jej wykonywanie w liturgii parafialnej dla młodzieży, podczas, gdy ich koledzy pełnią tym czasie posługę np. lektora. Warto w tym miejscu zauważyć, że przywrócona po reformie liturgicznej po Soborze modlitwa powszechna (modlitwa wiernych) daje szansę szczególnie w grupach specjalnych aktywnego udziału młodzieży w odpowiedzi na słowo Boże. Dobrze przygotowana modlitwa wiernych jest szkołą chrześcijańskiej odpowiedzialności za zbawienie świata³⁸ Analogiczne zróżnicowanie opinii o posługach dotyczy czynności liturgicznej przynoszenia darów ofiarnych do ołtarza. Liturgia przygotowania darów ma istotne znaczenie ze względu na to, że pozwala zrozumieć dwie sprawy: określenie ofiary, której istotą jest dar z siebie oraz fakt, że we Mszy św. jedyną ofiarą jest Chrystus³⁹ Ankieta wykazała, że 15,8% młodzieży widzi celowość tej posługi, choć częściej dziewczęta - 18,5%, niż chłopcy - 10,1%. Badani licealiści w 15,6% uważają, że w zgromadzeniu liturgicznym powinien być obecny komentator przy opowiedzeniu się za celowością tej posługi znów częściej przez dziewczęta - 16,0%, niż chłopców - 14,7%⁴⁰

Natomiast pozostałe posługi, będąc uważane za "męskie", uzyskiwały większą akceptację ze strony chłopców. *Zbieranie ofiar* uznało za celową posługę świeckich w zgromadzeniu liturgicznym 16,8% młodzieży, w tym 13,1% dziewcząt i 24,8% chłopców. Posługę *kantora* śpiewającego wezwania w modlitwie wiernych wskazało jako celową 12,9% licealistów, w tym 10,9% dziewcząt i 17,1% chłopców. Posługa świeckiego ceremoniarza jest najniżej

w świetle wypowiedzi maturzystów miasta Przemyśla, Lublin 1994, s. 128; zob. też: E. Stencel, *Niedzielna Msza św. w świetle wypowiedzi młodzieży*, RBL 47:1994, s. 215.

³⁷ Zob. też: Z. Bernat, *Śpiew i muzyka kościelna w odnowionej liturgii*, w: *Wprowadzenie do liturgii*, s. 488-495; *Służba ołtarza*. Schola, kantor i psalterzysta; J. Gładysz, *Muzyka w liturgii i rzeczywistość*, HD 61(1992), z. 4, s. 71-77; I. Pawlak, *Funkcje muzyki w liturgii*, HD 61(1992), z. 4, s. 61-70.

³⁸ Por. J.J. Kopeć, *Modlitwa powszechna, czyli modlitwa wiernych*, w: *Mszał księgą życia*, s. 339-353.

³⁹ W. Bomba, *Najświętsze misterium Eucharystii*, w: *Euntes*, s. 81.

⁴⁰ Polski program formacji służby liturgicznej opracowany przez Krajowe Duszpasterstwo Służby Liturgicznej przewiduje tę posługę raczej dla dziewcząt; por. Szczepaniec, *Ceremoniał*, s. 77.

notowana spośród wymienionych w tabeli - tylko przez 6,2% młodych łodzian, z tym, że afirmuje ją 4,7% dziewcząt i 9,3% chłopców. Jest to posługa mało znana młodzieży, gdyż jest rzadko spełniana przez świeckich poza zgromadzeniami grup specjalnych, np. Ruchu Światło-Życie. W dużych zgromadzeniach (np. diecezjalnych czy papieskich) funkcję tę powierza się z reguły księżom, ewentualnie klerykom.

Mimo zarysowującej się "specjalizacji" pewnych posług przeznaczonych dla dziewcząt lub chłopców, ponieważ ostatnio dopuszcza się niewiasty do czytania Pisma św. w czasie Mszy św.⁴¹, zapytano młodzież o jej opinię w tej kwestii. Ankietowanym zadano pytanie następujące: Czy dziewczęta i kobiety odpowiednio przygotowane powinny być, Twoim zdaniem, dopuszczone do czytania Pisma św. w liturgii?

Pozytywnie możliwość pełnienia funkcji lektora przez niewiasty widzi 60,1% łódzkich licealistów. Dziewczęta same bardziej postulują pełnienie tej posługi - 66,2% licealistek. Chłopcy są tu bardziej powściągliwi w dokonywaniu przemian w tradycji; za zrównaniem w prawach mężczyzn i kobiet w funkcji lektora opowiedziało się dużo mniej chłopców - 47,3%. Negatywnie opiniuje postulat czytania przez niewiasty tekstów liturgii Słowa średnio 10,9% młodzieży, wprawdzie tylko 6,2% dziewcząt, ale za to aż 20,9% chłopców. Ze względu na możliwość takiego uaktywnienia kobiet w funkcjach liturgicznych na równi z mężczyznami, że może to powodować wycofywanie się mężczyzn ze służby liturgicznej, należy przypomnieć, że *Ogólne Wprowadzenie* stwierdza, że funkcje liturgiczne "rektor kościoła kierując się roztropnością może powierzyć kobietom" (OWMR 70). Tę roztropność miała na uwadze Konferencja Episkopatu Polski podejmując decyzję, że "w przypadkach szczególnych funkcję lektora i psalterzysty może pełnić kobieta, wykonując czytania i śpiewy z miejsca głoszenia słowa Bożego"⁴² Zauważyć jeszcze należy, że duża grupa ankietowanych nie ma wyrobionego zdania w indagowanej kwestii - 27,3% respondentów, czemu nie należy się dziwić, bowiem zjawisko jest w Polsce nowe i rzadko spotykane.

Mimo powyższych zastrzeżeń nakazujących duszpasterską roztropność należy wnioskować, że wspomniana powyżej decyzja Konferencji Episkopatu Polski trafiła na raczej przychylną atmosferę w młodym pokoleniu Polaków. Budzi to nadzieję na aprobatę społeczną w zakresie upoważnienia w przyszłości kobiet do udzielania Komunii św., co może stać się konieczne nie tyle w niedzielnym zgromadzeniu liturgicznym, co w odniesieniu do częstej Komunii św. osób chorych, pozostających w domu⁴³

⁴¹ Por. Instrukcja Episkopatu Polski dla duchowieństwa w związku z wydaniem nowego mszału ołtarzowego, n. 23.

⁴² Tamże.

⁴³ Por. W. Nowak, Nadzwyczajny szafarz Komunii św., HD 60(1991), z. 3, s. 19-26.

Konkludując należy podkreślić, że poznawanie tajemnicy Kościoła jako komunii (por. KKK 773) domaga się włączenia wiernych w Eucharystię, z wykluczeniem pasywnego i konsumpcyjnego modelu jej świętowania⁴⁴ Ponieważ nawet w środowiskach zlaicyzowanych ponad połowa młodzieży wypełnia obowiązek niedzielny regularnie lub prawie regularnie, trzeba postrzegać jako istotne środowisko ewangelizacji młodego pokolenia właśnie niedzielne Zgromadzenie Eucharystyczne, zaś szkolne nauczanie religii znajdzie w nim właściwy dla siebie fundament. Dlatego tak ważne jest korzystanie z wieloletnich wypróbowanych doświadczeń KDSL i Ruchu Światło - Życie na polu realizacji odnowy liturgicznej według wskazań posoborowych. Włączanie bowiem do posług nie może nosić znamion przypadkowości, deprecjonującej systematyczne i pogłębione wdrażanie do pełnienia funkcji liturgicznych, a raczej należy mobilizować zarówno młodzież jak i dorosłych do pomnażania zespołów liturgicznych funkcjonujących w parafii.

⁴⁴ Pisarzak, *Udział wiernych*, s. 206.